ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1951

---

1. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΤΩι ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΩι ΘΕΑΤΡΩι

Ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην καὶ σχεδίασιν τῶν μνημείων τῆς νοτίας κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως μὲ τὸν σκοπὸν νὰ περιλάβω καὶ τὰ μνημεῖα ταῦτα εἰς τὸν καταρτιζόμενον ὑπ' ἐμοῦ νέον ἀρχαιολογικὸν χάρτην τῶν Ἀθηνῶν, παρετήρησα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πάροδον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου τὰ ὑπολείμματα μιᾶς ἡμικυκλικῆς ἀψῖδος, ἥτις ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐξετάσω λεπτομερέστερον καὶ τὰ μεταγενέστερα τῆς ἐποχῆς τοῦ θεάτρου ἐρείπια. Τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης μου ταύτης πορίσματα ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ τὰ παλαιότερον ἐνταῦθα ἀνευρεθέντα χριστιανικὰ λείψανα (τοίχους, πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἐπιτυμβίους ἐπιγραφὰς καὶ ἰδίως πολλοὺς χριστιανικοὺς τάφους) μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνος ἱδρύθη κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πάροδον τοῦ θεάτρου μία χριστιανικὴ βασιλική, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἀψίς, ἐνῶ συγχρόνως ἐχρησιμοποιήθη ὁλόκληρον τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ θεάτρου, ἡ σκηνὴ καὶ ἡ ὀρχήστρα, διὰ τὰς διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας τοῦ ναοῦ ***(πίν. I)***.

Λεπτομερὴς μελέτη περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ χριστιανικοῦ μνημείου τῶν Ἀθηνῶν θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα τοῦ 1952. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν περιορίζομαι ἐνταῦθα εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ καθαρῶς ἀνασκαφικοῦ ἔργου ἐν σχέσει μὲ τὴν βασιλικὴν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐργασιῶν μου διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχεδίου τῆς καταστραφείσης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως βυζαντινῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ [1].

---

[1] Αἱ ἐν Ἀθήναις ἀνασκαφικαί μου ἐργασίαι, τὰς ὁποίας ἀπὸ τριετίας ἤρχισα, κυρίως ἀποβλέπουν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν παλαιοχριστιανικῶν μνημείων τῆς πόλεως, μὲ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

Πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ὁλόκληρος ἡ ὑπὸ τῆς βασιλικῆς καταλαμβανομένη ἔκτασις ἐκαλύπτετο ὑπὸ νεωτέρας ἐπιχώσεως, λίθων καὶ χωμάτων, μόλις δὲ μεταξὺ αὐτῶν διεγράφετο τὸ κυκλικὸν σχῆμα τῆς ἁψῖδος.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ σώζωνται καὶ ἄλλοι τοῖχοι τῆς βασιλικῆς ἀπεμάκρυνα πάντα τὰ ὑλικὰ τῆς νεωτέρας αὐτῆς ἐπιχώσεως, ἀλλ' οὐδαμοῦ εὑρέθησαν ἴχνη τῆς βασιλικῆς, καταστραφέντα πιθανῶς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παλαιοτέρων ἀνασκαφῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον φθάσει μέχρις αὐτοῦ τοῦ βράχου.

Ἡ τελεία ὅμως ἐξαφάνισις τῶν τοίχων τῆς βασιλικῆς φαίνεται, ὅτι δὲν

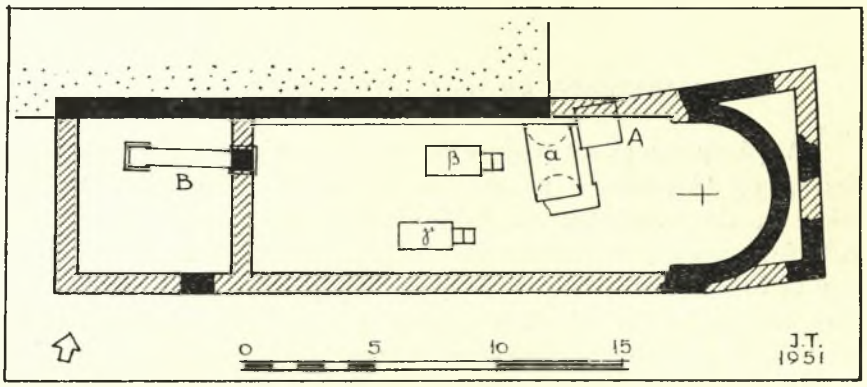

Εἰκ. 1. Ἀναπαράστασις τῆς κατόψεως τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου.

ὀφείλεται μόνον εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους. Ἡ ἀνεύρεσις ἐνταῦθα διαφόρων τοίχων οἰκιῶν, ὡς καὶ πολλῶν πίθων, τῶν βυζαντινῶν χρόνων καὶ τῶν χρό-

---

τελικὸν σκοπὸν τὴν δημοσίευσιν γενικῆς περὶ τῶν παλαιοχριστιανικῶν Ἀθηνῶν μελέτης.

Διὰ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν μοὶ παρέχει ἑκάστοτε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου μου τούτου, αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσω καὶ ἐνταῦθα τόσον τὸ Σὸν Συμβούλιον ὅσον καὶ τὸν Γραμματέα αὐτῆς καθηγητήν μου κ. Ἀ. Ὀρλάνδον.

Ὅλως ἰδιαιτέρως ἐπίσης εὐχαριστῶ τὸν Διευθυντὴν τῶν Ἀμερικανικῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαίας Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν κ. H. Thompson διὰ τὸ ἐνδιαφέρον, μὲ τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ τὰς ἀνωτέρω ἐργασίας μου καὶ τὴν παρασχεθεῖσαν ἄδειαν, ὅπως χρησιμοποιῶ τὰ εἰδικὰ ἐργαστήρια τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀγορᾶς πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν διαφόρων ἀρχαιολογικῶν μου εὑρημάτων.

Εὐχαριστίας ἐπίσης ἐκφράζω εἰς τὴν δεσποινίδα A. Frantz καὶ τὸν καθηγητὴν κ. H. Robinson διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν ἀνευρεθέντων ἀγγείων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρω εἰς τὴν παροῦσαν ἔκθεσίν μου. Τὴν δεσποινίδα A. Frantz εὐχαριστῶ ἐπίσης καὶ διὰ τὴν φωτογράφησιν τῶν ἀγγείων (εἰκ. 3, 8 καὶ 9). Αἱ λοιπαὶ δημοσιευόμεναι ἐνταῦθα φωτογραφίαι ὀφείλονται εἰς τὸν κ. Γ. Τσίμαν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

νων τῆς Τουρκοκρατίας, ἀποδεικνύουν, ὅτι ἤδη πολὺ ἐνωρίτερον εἶχεν ἀρχίσει ἡ καταστροφὴ τῆς βασιλικῆς.

Οὕτω ἐκ τῆς βασιλικῆς διεσώθη μόνον ἡ ἀψίς, ἥτις εἶναι θεμελιωμένη ἐντὸς τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους καὶ μικρὸν τμῆμα τοίχου τῆς νοτίας πλευρᾶς. Ὡς βορεία πλευρὰ ἐχρησιμοποιήθη αὐτὸς οὗτος ὁ ἀναλημματικὸς τοῖχος τῆς παρόδου τοῦ θεάτρου *(εἰκ. 1* καὶ *2)*. Ἐπίσης πλησίον τῆς ἀψῖδος

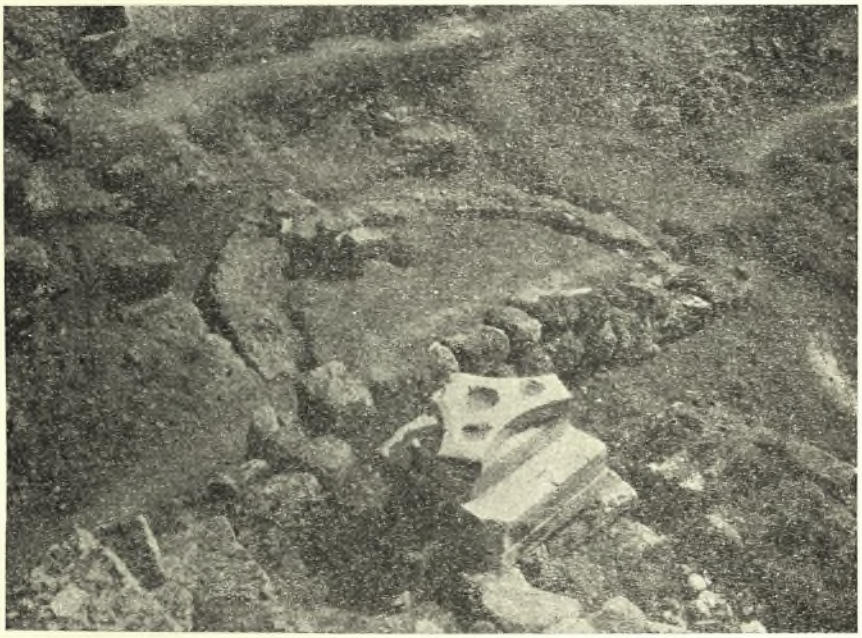

Εἰκ. 2. Ἡ ἀψὶς τῆς βασιλικῆς καὶ πρὸ αὐτῆς ὁ τοῖχος τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

εὑρέθη ἄθικτος καὶ ἡ παλαιὰ ἐπίχωσις, ἐκ τῶν ἐντὸς δὲ αὐτῆς ἀνευρεθέντων ἀγγείων κατωρθώσαμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὸν χρόνον τῆς οἰκοδομῆς τῆς βασιλικῆς.

Ἡ ἐπίχωσις ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου, ὅστις εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ τὸ δάπεδον τοῦ Ὠδείου, ἔχει ὕψος 0.74 μ.

Τὸ βαθύτερον μέρος τῆς ἐπιχώσεως ἀπετελεῖτο ἀπὸ τέφραν καὶ μαῦρα χώματα, ἐντὸς δ' αὐτῆς ἀνευρέθησαν τεμάχια ἀπηνθρακωμένων ξύλων, σιδηροι ἧλοι, τεμάχια κεράμων στέγης καὶ πολλὰ τεμάχια ἀγγείων. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐπίχωσιν σημειώνει ὅτι εὗρε καὶ ὁ Καστριώτης, ὅστις πρῶτος ἀνέσκαψε τὸ Ὠδεῖον, ὀρθῶς δὲ ὑπέθεσεν ὅτι ἡ ἐπίχωσις αὕτη ἐσχηματίσθη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ὠδείου, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ προσδιορίζῃ, πότε ἐγένετο αὕτη [1]. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀγγείων, τὰ ὁποῖα χρονολογοῦνται εἰς τὸν 3ον μ.Χ. αἰῶνα, εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδώσωμεν τὴν καταστροφὴν εἰς τοὺς Ἐρούλους, οἱ ὁποῖοι, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸ 267 μ.Χ. κατέλαβον τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατέστρεψαν τὰ πλεῖστα τῶν μνημείων αὐτῆς [2]. Τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς ἐπιχώσεως ἀπετελεῖτο ἀπὸ καθαρὰ χώματα καὶ

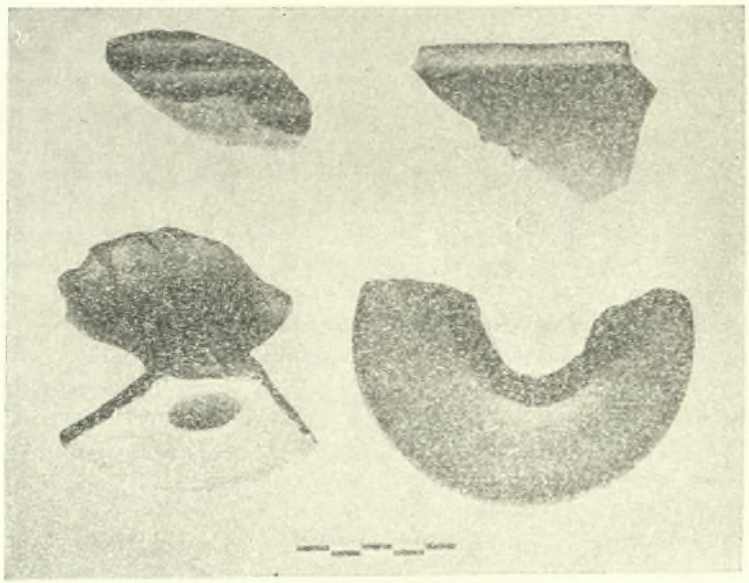

Εἰκ. 3. Μεσοελλαδικὰ καὶ ὑστεροελλαδικὰ ὄστρακα ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους.

πολλὰ τεμάχια ἀγγείων ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἐξ αὐτῶν ἰδιαιτέρως ἀναφέρω τὰ ἀνευρεθέντα ἐνταῦθα μεσοελλαδικὰ καὶ ὑστεροελλαδικὰ ὄστρακα *(εἰκ. 3)*. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀγγείων ἀνήκει εἰς τὸν 3ον καὶ 4ον μ.Χ. αἰῶνα.

Μεταξὺ τῶν τελευταίων αὐτῶν ἀγγείων τῆς ἐπιχώσεως εὑρέθησαν καὶ δύο ἢ τρία ὄστρακα τοῦ 5ου μ. Χ. αἰῶνος ὡς καὶ τεμάχιον λύχνου τῆς αὐτῆς

[1] Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗ, Ἀνασκαφαὶ Ὠδείου Περικλέους, ΠΑΕ 1914 σ. 96, ΠΑΕ 1915, σ. 30, ΠΑΕ 1919, σ. 29.

[2] Ὡς ἔδειξαν αἱ ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς ἐκτελούμεναι ἀνασκαφαί, πάντα τὰ οἰκοδομήματα τῆς Ἀρχαίας Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν κατεστράφησαν κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὑπὸ τῶν Ἐρούλων. Ἐντὸς μάλιστα τῆς ἐπιχώσεως καὶ ἐνταῦθα εὑρέθησαν τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ἀγγεῖα μὲ τὰ εἰς τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους ἀνευρεθέντα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

ἐποχῆς. Δεδομένου δὲ ὅτι, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς τοῦ θεμελίου τῆς ἀψῖδος, ἡ ἐπίχωσις πρέπει νὰ προϋπῆρχε τῆς ἀψῖδος καὶ ὅτι ἐπίσης οὐδὲν ἀγγεῖον νεώτερον τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνος παρετηρήθη εἰς τὸ διασωθὲν μικρὸν τμῆμα τῆς ἐπιχώσεως, ἥτις ἐτέθη μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἀψῖδος, νομίζω ὅτι εἶναι δυνατὸν μετὰ βεβαιότητος νὰ χρονολογήσωμεν τὴν βασιλικὴν εἰς τὰ μέσα περίπου τοῦ 5ου αἰῶνος, κατὰ τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ τὸ ἀργότερον πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος.

Τὸν χρόνον τῆς καταστροφῆς τῆς βασιλικῆς δὲν γνωρίζομεν, ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ὅμως ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ τριῶν τάφων τῶν βυζαντινῶν χρόνων (εἰκ. 1, α, β καὶ γ) [1], φαίνεται ὅτι αὕτη διετηρήθη ἐπὶ μακρόν, τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος, ὅτε πρέπει νὰ εἶχε καταστραφῆ, διότι ἐπ' αὐτῆς διῆλθε τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς πιστεύω, ἀνεγερθὲν νέον ὀχυρωματικὸν τεῖχος πέριξ τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ «Ριζόκαστρο» (πίν. Ι) [2].

Εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν περίπου χρονολογοῦνται καὶ οἱ διάφοροι τοῖχοι οἱ σωζόμενοι πλησίον τῆς βασιλικῆς καὶ οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς οἰκίας. Τέλος τὸν 11ον ἢ 12ον αἰῶνα, πρὸς ἀντικατάστασιν πιθανῶς τῆς καταστραφείσης βασιλικῆς καὶ εἰς μικρὰν πρὸς ἀνατολὰς ἀπόστασιν ἀπὸ ταύτης, ἐκτίσθη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ (πίν. Ι).

Διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τίποτε σχεδὸν δὲν ἦτο γνωστὸν πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν [3]. Ἀναφέρεται μόνον τὸν 15ον ἢ 16ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου τῶν Παρισίων, «εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν Ἀλεξανδρινὸν εἰς τὴν Πλάκα εἶναι κανδήλι μαρμαρένιον τοῦ Δημοσθένους» [4], καὶ ὑπὸ τοῦ Καρώρη εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1827, ὅτε καὶ κατεστράφη, ὡς «ἐκκλησία παλαιὰ καὶ δυνατὴ καὶ μὲ κουμπὲν ἐπάνω» [5]. Τέλος ἡ θέσις της σημειοῦται εἰς τὸ τοπογραφικὸν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν Κλεάνθους καὶ Schaubert [6].

---

[1] Καὶ οἱ τρεῖς τάφοι φαίνεται ὅτι ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ Κουμανούδη, ἐξ αὐτῶν ὅμως ἀναφέρει μόνον τὸν α, ὅστις ἦτο ὁ μεγαλύτερος καὶ ἐκαλύπτετο ὑπὸ κυλινδρικοῦ θόλου, ΠΑΕ 1877 - 78, σ. 18.

[2] Σχέδιον τοῦ «Ριζοκάστρου», ἐδημοσιεύθη ἐν ΑΙΑ, L, 1946, πίν. XXX.

[3] Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΥ, Εὑρετήριον τῶν Μεσαιωνικῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος, τεῦχος Β', σ. 110, ἔνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

[4] C. WACHSMUTH, Die Stadt Athen im Alterthum, Leipzig 1874, τόμ. Ι, σ. 742.

[5] Ι. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ, Ἀθηναϊκὸν Ἀρχεῖον, Ἀθῆναι 1901, Ἡμερολόγιον Ν. Καρώρη, τόμ. Α', σ. 75, καὶ Ἀρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ Ἰ. Μακρυγιάννη, τόμ. Β', σ. 194. Τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ ἀναφέρει ἐπίσης καὶ ὁ Δ. ΣΟΥΡΜΕΛΗΣ, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, Αἴγινα 1834, σ. 154.

[6] Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τοπογραφικοῦ αὐτοῦ σχεδίου ὁ Α. MOMMSEN, Athenae Christianae, Lipsiae 1868, Nº 30, καὶ ὁ Κ. ΜΠΙΡΗΣ, Αἱ ἐκκλησίαι τῶν παλαιῶν Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1940, ἀριθ. 3, προσδιώρισαν τὴν θέσιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω πενιχρῶν εἰδήσεων ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐμφανίζεται εἰς πλείστας παλαιὰς ἀπόψεις τῆς Ἀκροπόλεως σχεδιασμένη μάλιστα μὲ ἀρκετὴν ἀκρίβειαν *(εἰκ. 4)*.

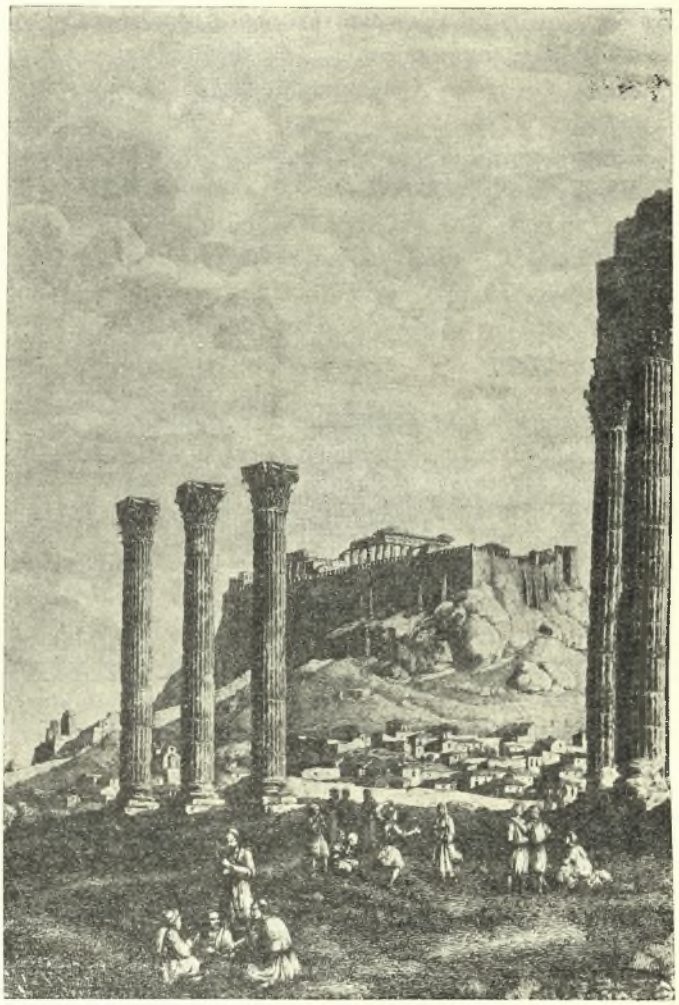

Εἰκ. 4. Ἄποψις τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ Ὀλυμπιείου. Μεταξὺ τῶν δύο πρώτων κιόνων διακρίνεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ (Joseph Thürmer 1819).

Τὸ 1818 ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας ὁ J. Woods, μεταξὺ δὲ τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει εἰς τὸ βιβλίον του διὰ τὰς ἀρχαιότητας τῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

πόλεως, ἀφιερώνει, καὶ ὀλίγας γραμμὰς περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Ἀθηνῶν ἀναφέρων δύο κυρίως ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὴν μίαν κατὰ τὸν λόφον τοῦ Ἀγχέσμου, τῆς ὁποίας δημοσιεύει καὶ σχέδιον *(εἰκ. 5)*, τὴν ἄλλην κάτωθεν τοῦ Μνημείου τοῦ Θρασύλλου[1]. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι κάποιο

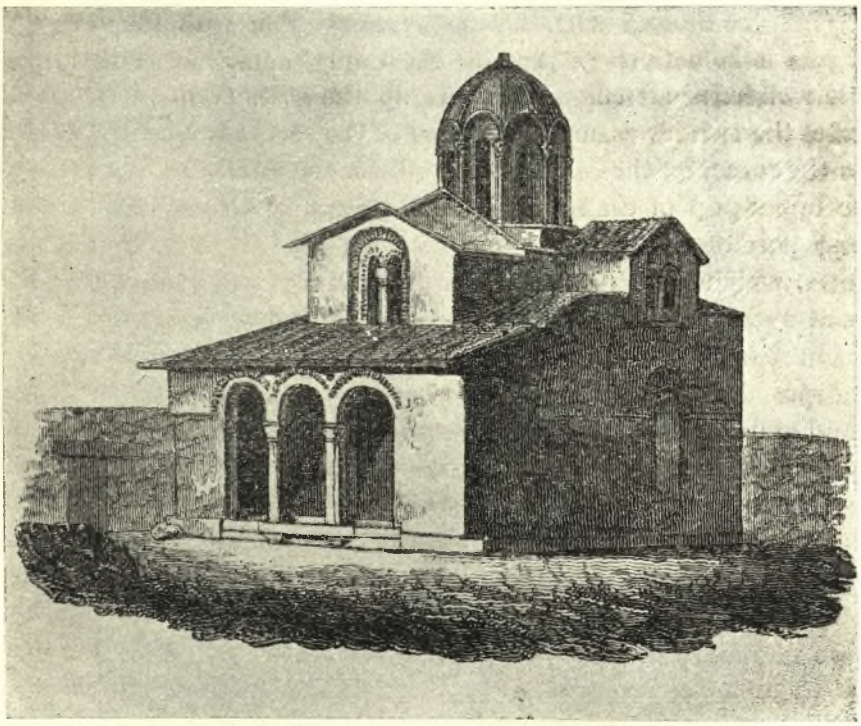

Εἰκ. 5. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Ἀλεξανδρινός. Σχέδιον ἀποδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Woods εἰς τὸν Ἅγ. Γεώργιον τοῦ λόφου τοῦ Ἀγχέσμου (Λυκαβηττοῦ).

λάθος εἶχε γίνει ὑπὸ τοῦ Woods εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένη εἰκὼν καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λόφου τοῦ Ἀγχέσμου δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἀφορᾷ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ.

Σήμερον εἰς τὴν θέσιν τῆς καταστραφείσης ἐκκλησίας ὑπάρχει μικρὸν παρεκκλήσιον οἰκοδομηθὲν πρὸ 60 περίπου ἐτῶν[2], πρὸ αὐτοῦ δὲ μικρὰ πλατεῖα περιβαλλομένη ὑπὸ οἰκιῶν.

[1] Joseph Woods, Letters of an architect, from France, Italy and Greece, London 1828, τόμ. II, σ. 269.

[2] ΠΑΕ 1914, σ. 107.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἦτο δυνατὸν ἀκόμη νὰ σώζωνται τὰ θεμέλια τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας, ἐπεχείρησα εἰς τὸν ἐλεύθερον χῶρον τῆς πλατείας μικρὰν

Εἰκ. 6. Τὰ ἀποκαλυφθέντα θεμέλια τῆς ΝΔ γωνίας τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ καὶ ὁ ἀποκαλυφθεὶς ὑπ' ἀριθ. 1 τάφος. Εἰς τὸ βάθος τὸ σημερινὸν ναΰδριον τοῦ Ἁγ. Γεωργίου.

δοκιμαστικὴν ἀνασκαφήν. Αἱ ἐλπίδες μου πράγματι δὲν διεψεύσθησαν, διότι εἰς βάθος 0.70 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐφάνησαν τὰ θεμέλια τῆς ΝΔ γωνίας τοῦ ναοῦ καὶ δύο τάφοι ***(εἰκ. 6)***. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

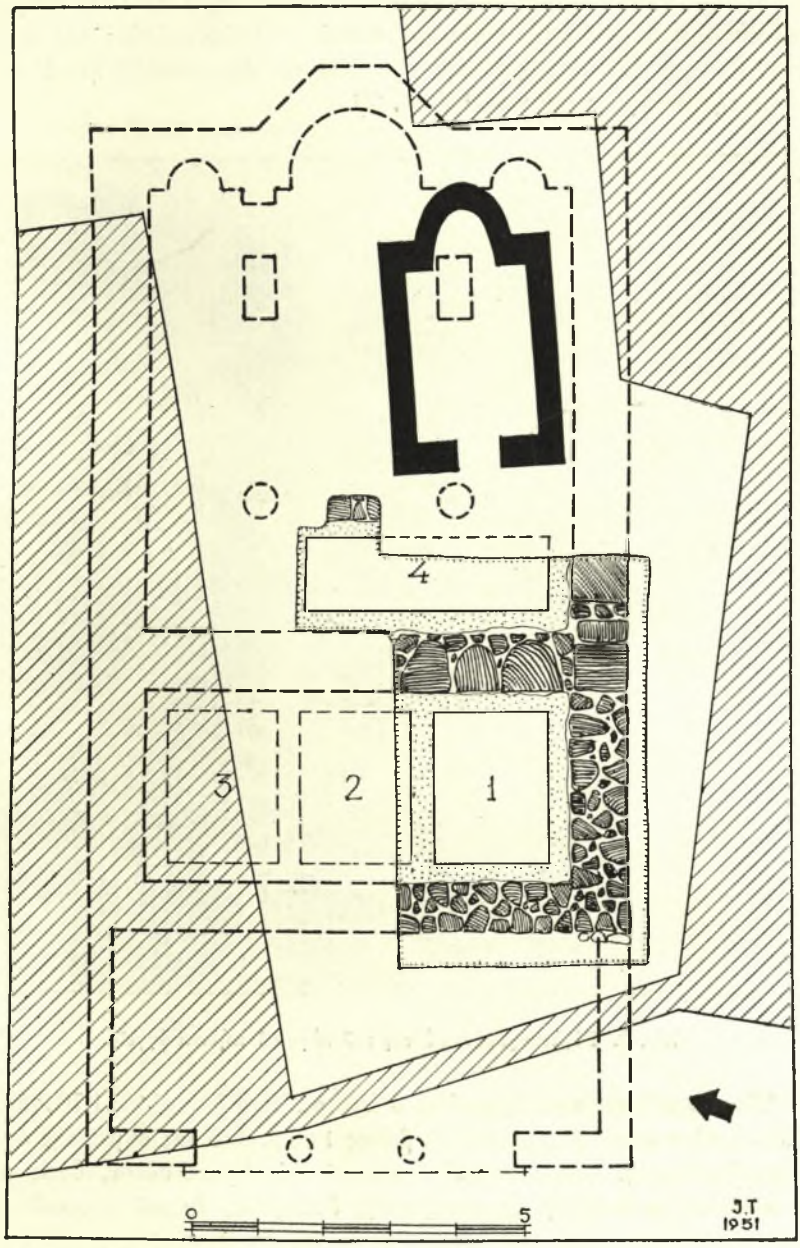

Εἰκ. 7. Ἀναπαράστασις τῆς κατόψεως τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

τῶν ἀνευρεθέντων θεμελίων τοῦ ναοῦ καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς διαφόρους περὶ αὐτοῦ πληροφορίας καὶ τὰς περισωθείσας ἀπόψεις, ἰδίως τὴν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ Woods, ἐξετέλεσα τὴν ἐνταῦθα δημοσιευομένην ἀναπαράστασιν τῆς κατόψεως τοῦ ναοῦ[1] *(εἰκ. 7)*.

Εἰκ. 8. Τὰ ἀνευρεθέντα ἐντὸς τοῦ τάφου 1 πήλινα ἀγγεῖα.

Ἐκ τῶν τάφων ἀνεσκάφη μόνον ὁ πρῶτος. Ἔχει διαστάσεις 1.70×2.25 μ. τὸ δὲ δάπεδον αὐτοῦ εὑρίσκεται εἰς βάθος 1.86 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἐκαλύπτετο ὑπὸ κτιστοῦ κυλινδρικοῦ θόλου, ὅστις πιθανῶς κατεστράφη κατὰ τὴν ἀνατίναξιν τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ὅμως

[1] Βασικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν ἀναπαράστασιν ἀπετέλεσαν αἱ πληροφορίαι τοῦ Woods, ὅτι τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ ἦτο 27 πόδες καὶ ὅτι ὁ κυρίως ναὸς ἦτο τετράγωνος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

ὕψους αὐτοῦ συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ δάπεδον τῆς ἐκκλησίας πρέπει νὰ εὑρίσκετο τὸ ὀλιγώτερον 0.40 μ. ὑψηλότερον τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τῆς πλατείας.

Ὁ τάφος ἦτο πλήρης λίθων καὶ τεμαχίων κεράμων προερχομένων ἐκ τῆς καταρρεύσεως τοῦ καλύπτοντος αὐτὸν κυλινδρικοῦ θόλου. Κάτωθεν

Εἰκ. 9. Ὑάλινα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου 1.

ὅμως τῶν λίθων ἀνεσκάφη ἐπίχωσις ὕψους 0.35 μ., ἐντὸς δ' αὐτῆς ἀνευρέθησαν πολλὰ ὀστᾶ ἀνήκοντα εἰς περισσοτέρους τῶν δέκα σκελετοὺς καὶ 25 πήλινα καὶ ὑάλινα ἀγγεῖα χρονολογούμενα πάντα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γνωστῶν καὶ ἄλλοθεν πηλίνων ἀγγείων εἰς τὸν 16ον αἰῶνα[1] ***(εἰκ. 8 καὶ 9).***

Ὅτι δὲ ὁπωσδήποτε πάντα τὰ ἀγγεῖα τοῦ τάφου, πήλινα καὶ ὑάλινα, ἀνήκουν εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου ἐννέα τουρκικῶν νομισμάτων[2].

---

[1] Τὰ ἀγγεῖα παρεδόθησαν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

[2] Τὰ νομίσματα παρεδόθησαν εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἀνήκουν ἐπίσης καὶ διάφοροι τοῖχοι ἀνευρεθέντες πέριξ τῆς βασιλικῆς. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ τοῖχος τῆς εἰκόνος 2, τὸν ὁποῖον κατηδάφισα, κάτωθεν δ' αὐτοῦ καὶ πλησίον εὑρέθησαν ἀγγεῖα τοῦ 16ου αἰῶνος.

Φαίνεται λοιπόν, ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν βυζαντινῶν οἰκιῶν, πρὸς τὸ τέλος τοῦ 12ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος, ἐπὶ μακρὸν ἡ περιοχὴ αὕτη ἔμεινεν ἔρημος καὶ ὅτι κατῳκήθη ἐκ νέου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας[1] (πιθανῶς τὸν 16ον μ.Χ. αἰῶνα) χρησιμοποιηθέντων πάλιν τῶν τάφων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου πρὸς ταφήν.

Ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται ἡ ἐκδοχή, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, ὅτε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προσετέθη ὁ ἐξωνάρθηξ (εἰκ. 6 καὶ 7) καὶ ἐγένετο ριζικὴ ἀνακαίνισις τοῦ ναοῦ, ἐτέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς αὐτοῦ καὶ οἱ τάφοι.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΑΥΛΟΣ

---

[1] Εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ αὕτη κατῳκήθη μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν, κατέληξε καὶ ὁ Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ, ΠΑΕ 1918, σ. 15, ΠΑΕ 1922-24, σ. 15 καὶ 86, ΠΑΕ 1925-26, σ. 24. Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη συμφωνεῖ καὶ μὲ τὴν γνώμην τοῦ συναδέλφου κ. Κ. Μπίρη, ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ 16ου μ.Χ. αἰῶνος εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῶν Ἀθηνῶν ἐγκατέστησαν οἱ Τοῦρκοι Ἀλβανοὺς ἐκ τῆς Ἀργολίδος. Κ. ΜΠΙΡΗ, Οἱ Γκαγκαρέοι καὶ ἡ Πλάκα τῆς Ἀθήνας, Ἑλληνικὴ Δημιουργία 15ης Σεπτεμβρίου 1948, σ. 149-154.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64

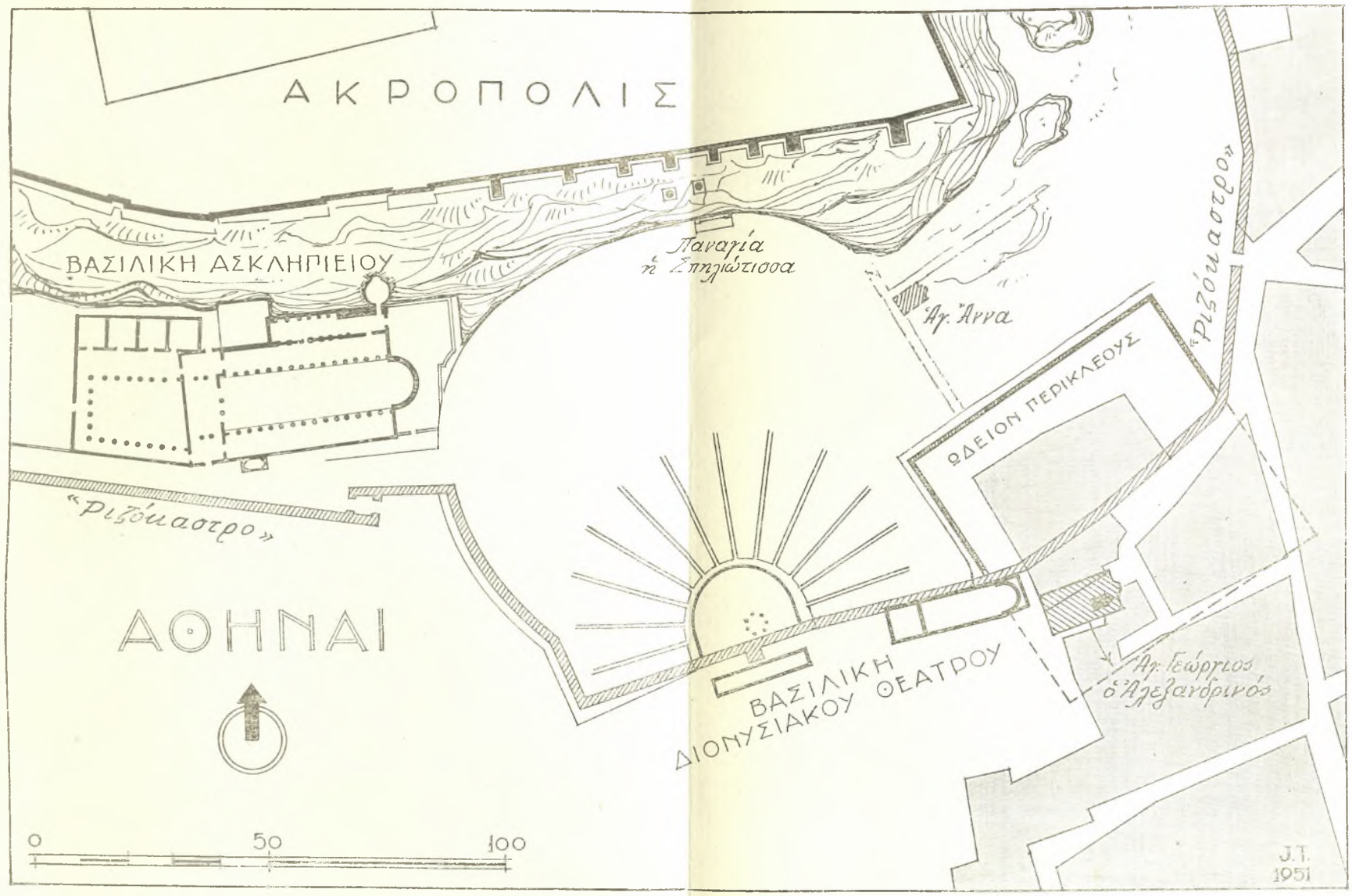

Παλαιοχριστιανικὰ καὶ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς νοτίας κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 12:24:12 EEST - 3.136.97.64